

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ORCID ID: 0000-0001-8058-3071

Шевчук Віктор Михайлович

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри криміналістики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА

***Анотація.** Досліджуються актуальні проблеми криміналістики в реаліях сьогодення, визначено та окреслено перспективні напрямки наукових розвідок у цій царині знань. Зазначається, що особливої значимості сьогодні набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок, інноваційних продуктів, їх прагматична орієнтації на вирішення важливих практичних завдань. Обґрунтовується, що трансформація злочинності поставило перед криміналістикою і кожним з її розділів нові завдання і функції, які пов'язанні із «соціальним замовленням» практики на пошук адекватних засобів, прийомів і методів протидії сучасним викликам злочинних проявів та протидії коронавірусу. Розглянуто перспективні напрямки криміналістичних досліджень в сучасних умовах епідемічних загроз та інформаційних впливів.*

Постановка проблеми. У реаліях сьогодення завдання криміналістики обумовлюються суттєвими змінами злочинності, новими тенденціями та особливостями розвитку науки [1; 2; 3; 4]. Прогнозування тенденцій розвитку криміналістики потребує врахування як змін у житті суспільства, що відбуваються, так і рівня глобальної комунікації [5]. Як вбачається, сьогодні необхідно також враховувати процеси інформатизації, глобалізації, а також й епідемічну ситуацію у суспільстві, яка суттєво вплинула не лише на світову економіку, але й на злочинну діяльність, діяльність органів правопорядку та національну безпеку держави у сфері охорони здоров'я, що зумовило появу нових завдань криміналістики в умовах пандемії.

Сьогодні особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок, інноваційних продуктів, їх

прагматична орієнтації на вирішення важливих практичних завдань. Не випадково, що у свій час австрійський учений та судовий слідчий Ганс Грос, як незмінну мету криміналістики називав “*практичну*” мету [6]. Криміналістика, як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направлено на вирішення складних практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань в умовах загострення епідемічної ситуації. Тому перед криміналістикою, та кожним із її розділів, постають завдання, які пов’язані із забезпеченням діяльності органів правопорядку та інших спеціальних суб’єктів такої протидії ефективними криміналістичними рекомендаціями у боротьбі із злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан криміналістичних знань, проблеми і перспективи їх формування значною мірою залежать від тенденцій розвитку криміналістичної науки, своєрідних процесів трансформації міжнародної й регіональної злочинності та впливу новітніх досягнень науки і техніки, а також глобальних та інформаційних загроз у суспільстві. Розвиток цих негативних тенденцій у суспільстві та трансформація злочинності поставило перед криміналістикою і кожним з її розділів нові завдання і функції, які пов’язані з «соціальним замовленням» практики на пошук адекватних засобів, прийомів і методів протидії сучасним викликам злочинності, а також спрямовані на вивчення та врахування сучасних тенденцій науково-технічного прогресу, глобальних й епідемічних загроз світовому співтовариству, їх впливу на формування криміналістичних знань [7; 8; 9].

У галузі загальної теорії криміналістики триває процес самоідентифікації, уточнення предмета та об’єкта науки. У такій ситуації слід активізувати використання криміналістичної профілактики, і як науковий напрямок, і як специфічну діяльність уповноважених законом спеціальних суб’єктів (органів поліції, прикордонників, медичних працівників та ін.), які беруть участь у такій профілактичній діяльності. Вона включає систему заходів та різні напрямки такої діяльності, у тому числі й реалізацію спеціальних профілактико-криміналістичних операцій, застосування криміналістичних засобів, які спрямовані на протидію поширенню коронавірусу. У даному випадку доречно говорити про новий науковий напрямок – коронавірусну профілактику [10;11].

У галузі криміналістичної техніки необхідно активізувати наукові розробки щодо створення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію боротьби із коронавірусом. До них можна віднести нові розроблені або прилаштовані до завдань і потреб протидії коронавірусу нові техніко-криміналістичні засоби, інформаційні технології, електронні бази знань, методи фіксації, аналізу, оцінки і збору доказової та ін. Для таких потреб можуть застосовуватися сучасні *ідентифікаційні біометричні системи* за статичними та динамічними ознаками людини (системи електронної ідентифікації людини за біометричними ознаками – ознаками зовнішності, відбитками пальців рук, малюнком райдужної оболонки ока, ознаками ходи, почерку, ДНК тощо). Актуальними нині постають можливості використання безпілотних літальних апаратів, систем спостереження та відеоконтролю, електроний контроль за пересуванням осіб у просторі та повітрі, ідентифікаційні системи розпізнавання за обличчями осіб тощо. Отже, перспективи розвитку цієї галузі, пов’язані, як із подальшим удосконаленням існуючих криміналістичних засобів та створенням нових таких засобів, інноваційних технологій, а також

врахування позитивного зарубіжного досвіду у протидії коронавірусу (Китай, Южна Корея, США та ін.) [12; 13]. Відтак, значно має активізуватися робота по застосуванню штучного інтелекту для забезпечення вирішення практичних завдань у боротьбі із коронавірусом.

У криміналістичній тактиці перспективними має стати дослідження, пов'язані із розробленням криміналістичних рекомендацій тактики проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах карантину. Це зумовлює необхідність формування нових тактичних прийомів, перегляд можливостей тактичних комбінацій та тактичних операцій, алгоритмів слідчих (розшукових) дій, у яких учасниками (підозрювані, свідки, потерпілі та ін.) виступали особи у медичнських масках, спеціальних костюмах тощо. Розвиток криміналістичної тактики свідчить про генерацію нових ідей, формування різних напрямків в її структурі. У цьому відношенні важливого значення набуває формування своєрідного інструментарію криміналістичної тактики, її засобів: тактичних рекомендацій, тактичних прийомів, систем тактичних прийомів, тактики слідчої дії, систем слідчих та інших дій чи заходів (тактичних операцій) [14; 15; 16; 17; 18]. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістичних знань у реаліях сьогодення потребують розширення меж дослідження криміналістичної тактики та подальшого розроблення її нових підгалузей з урахуванням змін кримінального процесуального законодавства та трансформації сучасної злочинності [19].

У криміналістичній методиці така діяльність пов'язана зі зміною кримінального та кримінального процесуального законодавства, які відбулися останнім часом [20; 21; 22]. Вони вимагають удосконалення наявних методик розслідування злочинів і розроблення нових, таких як: злочинів, скоєних в умовах надзвичайних ситуацій; злочинів у сфері охорони здоров'я; контрабанди медичних масок та інших товарів протиепідемічного призначення, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів та ін.

Ситуація загострення епідеміологічної кризи у світі суттєво вплинуло на міжнародну організовану злочинність, яка активно використовує кризу Covid-19. В сучасних реаліях організована злочинність набуває транснаціонального характеру, нерідко охоплює бізнес і політику та виходить далеко за межі окремих країн світу, глибоко укорінюється у державних органах й інколи таку злочину діяльність здійснює від імені окремих державних структур та організацій. Кримінальні елементи використовують ситуацію коронавірусної інфекції, страх та наявні проблеми навколо пандемії для здійснення активної злочинної діяльності, яка спрямована на отримання ними «злочинних надприбутків». Ґрунтуючись на інформації, наданій державами-членами ЄС, яка міститься у опублікованому ситуаційному звіті Європолу (*Pandemic profiteering: how criminals exploit the Covid-19 crisis*), на наш погляд, можна виділити чотири найбільш поширених напрямки сучасної організованої злочинної діяльності: кіберзлочинність, шахрайство, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів, злочини проти власності.

Передусім широкого поширення набула *кіберзлочинність*, оскільки спостерігається тенденція збільшення кількості кібератак проти організацій і приватних осіб, прогнозується їх ріст та поширення. Злочинці, використовуючи ситуацію страху перед Covid-19 значно активізували проведення кібератак соціальної інженерії, присвячених пандемії, для поширення різних пакетів шкідливих програм, поширення фейкової інформації про коронавірус. Оскільки все більше роботодавців переходять на дистанційну роботу он-лайн, нерідко

допускається підключення до власних інформаційних систем своїх організацій, тому найближчим часом прогнозується збільшення таких кібератак злочинцями.

У таких умовах досить поширеним є *шахрайство*, оскільки злочинці, враховуючи психологію жертв, їх страхи та побоювання під час кризи, досить швидко адаптували давно відомі схеми шахрайства під умови коронавірусу. Найпоширенішими є такі: зловмисники видають себе за медперсонал, щоб дістати доступ у приміщення; злочинці спочатку пропонують допомогу або досить вигідні умови угоди, а потім, отримавши гроші, зникають; пропонують досить вигідні умови закупки дефіцитної санітарно-гігієнічної продукції, а потім, після виманювання грошей, не відповідають на телефонні дзвінки; широко використовується підробка та фальсифікація «антикоронавірусної» продукції та ін. Крім цього, широкого поширення мають різні варіанти адаптованих версій схем телефонного шахрайства, шахрайства з поставками продуктів, медикаментів, шахрайства по пропонуванню різних варіантів псевдовакцини та засобів лікування від коронавірусу. Прогнозується активізація різних форм інтернет-шахрайства.

Значно активізувалася організована злочинна діяльність щодо *фальсифікації та незаконного обігу фальсифікованих лікарських засобів*, оскільки підробка та продаж контрафактної медичної та санітарно-гігієнічної продукції, а також засобів індивідуального захисту і контрафактної фармацевтичної продукції [23]. З початку епідемічної кризи вона збільшилася у декілька разів. Організована злочинність швидко пристосувалася до умов пандемії коронавірусу. Зокрема, злочинцями розробляються та впроваджуються різні веб-сайти для продажу підроблених тестів на перевірку крові Covid-19, неякісних медичних масок та антисептиків за допомогою додатків для обміну миттєвими повідомленнями. У такому випадку поширення набуває фейковий продаж усього «антикоронавірусного».

З огляду на викладене, подальші наукові дослідження проблематики криміналістичної методики передбачають необхідність проведення сучасних криміналістичних розробок у таких напрямках: 1) розроблення та удосконалення теоретико-методологічних засад криміналістичної методики – її концептуальних основ, загальних положень (поняття і предмет криміналістичної методики, принципи її формування, функції, система, завдання, структура складових елементів, об'єкти, історія, джерела, її зв'язок з іншими розділами криміналістики, сфера реалізації, криміналістичні рекомендації з організації і планування розслідування та судового розгляду та ін.); 2) наукові розробки окремих підсистем (рівнів) криміналістичної методики (криміналістична методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; криміналістична методика судового розгляду окремих категорій кримінальних проваджень; криміналістична методика професійного захисту); 3) криміналістична методика підтримання обвинувачення; 4) подальші дослідження окремих наукових теорій (теорія криміналістичної характеристики злочинів, вчення про криміналістичну ситуацію, вчення про криміналістичну класифікацію злочинів, криміналістичне вчення про розкриття злочинів, криміналістичне вчення про організацію розслідування злочинів, криміналістична теорія тактичних операцій, криміналістичне вчення про взаємодію під час розслідування та судового розгляду ін.); 5) формування та удосконалення окремих криміналістичних методик розслідування (відносно категорій, видів, підвидів кримінальних правопорушень тощо); 6) розроблення базових криміналістичних методик щодо різних видів діяльності (слідчої,

судової, прокурорської, адвокатської), включаючи криміналістичну методіку розслідування, криміналістичну методіку судового розгляду, криміналістичну методіку професійного захисту, криміналістичну методіку підтримання обвинувачення тощо; 6) подальші розроблення та пропонування окремих засобів криміналістичної методіки – методико-криміналістичних рекомендацій, прийомів, технологій, методів, операцій та ін. Означена проблематика спрямована на удосконалення і подальший розвиток теоретико-методологічних засад криміналістичної методіки.

Насьогодні важливим та значимим є визначення перспективних напрямів дослідження проблем криміналістичної методіки. У зв'язку із цим, В.Ю. Шепітько, аналізуючи сучасні проблеми криміналістичної методіки, акцентує увагу на значимості таких досліджень у протидії злочинності в реаліях сьогодення, підвищення їх практичної цінності, практичного спрямування, оскільки побудова теоретико-практичної конструкції криміналістичної методіки передбачає виявлення кореляційних залежностей між елементами криміналістичної характеристики злочинів та ін. Формування окремих криміналістичних методик має бути розраховано на конкретного адресата - слідчого (сторону кримінального провадження). Тому від описового підходу до окремих криміналістичних методик необхідно переходити до певної стандартизації та уніфікації [24].

Сучасний розвиток криміналістичної методіки потребує розширення меж дослідження та уточнення його предмету та сучасного розуміння. Вбачається, що відповідні методико-криміналістичні рекомендації потрібні для усіх учасників кримінального провадження з метою реалізації своїх кримінально-процесуальних функцій для об'єктивного, повного, всебічного і неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення в процесі досудового розслідування та судового розгляду. Такі криміналістичні рекомендації потрібні й для судді (суду), й для прокурора-обвинувача, й для адвоката-захисника, які і мають входити у повноцінний предмет криміналістичної методіки. Саме такий підхід, на наш погляд, охоплює весь процес кримінального провадження (досудове розслідування та судовий розгляд), є логічним, обґрунтованим та відбиває сучасне розуміння предмету та об'єктів криміналістики. Тому криміналістика має розробляти практичні методико-криміналістичні рекомендації не лише для суб'єктів досудового розслідування, а й для судового розгляду кримінальних проваджень, адресованих для судді (суду), прокурора, захисника, які включаються в об'єктно-предметну сферу криміналістичної методіки.

Висновки. В сучасних умовах глобальних загроз та еволюції злочинності важлива роль має бути відведена використанню криміналістичних знань. Засоби криміналістики (прийоми, методи, технології, рекомендації) мають відповідати інформаційним викликам, успішно протидіяти злочинності в умовах інформаційних впливів та епідемічних загроз суспільству. Як бачимо, у сучасних реаліях відбуваються процеси зміни змісту і структури криміналістичних знань, зважаючи на появу нових злочинів та глобальних загроз цивілізації й необхідність розроблення криміналістикою для їх протидії найсучасніших методів спираючись на досягнення всього арсеналу найсучасніших наукових знань. Відтак, формування криміналістичних знань є своєрідною відповіддю на появу нових способів, форм та механізмів організованої злочинної діяльності під впливом певних тенденцій розвитку суспільства. Сьогодні особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних

розробок інноваційних продуктів, її прагматична орієнтації на вирішення важливих практичних завдань, оскільки криміналістика є потужним джерелом ефективних змін, підвищення якості та результативності практичної діяльності, її оптимізації в сучасних реаліях.

Список використаних джерел:

- [1] Шепітько, В. Ю. & Авдеева, Г. К. (2014). Проблеми розроблення інноваційних засад техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. *Питання боротьби зі злочинністю*, (27), 156-165.
- [2] Шевчук, В. М. (2019). Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики: актуальні проблеми сьогодення. *Проблеми законності*, (146), 234–246.
- [3] Жижина, М.В. (2012). Инновационное развитие криминалистики на современном этапе. *Lex Russica (Научные труды МГЮА)*, (1), 117-125.
- [4] Шевчук, В. М. (2019). Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: матеріали міжнар. «круглого столу»* (м. Харків, 12 груд. 2019 р.). Харків : Право, 142-147.
- [5] Кендзерска, Г. (2012). Меандры криминалистики XXI века. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*. Vilnius: Charkovas, (2), 45-58.
- [6] Gross, H. (2012). *Gesammelte Kriminalistische Aufsätze*. Leipzig: F. C. W. Vogel. Bd. I. 1902. VIII. 432 p., 8.
- [7] Шевчук, В. М. (2020). Інноваційні засади криміналістичного забезпечення діяльності органів правопорядку: постановка проблеми. *Paradigmatic view on the concept of world science: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific Conference (Vol. 2), August 21, 2020*. Toronto, Canada: European Scientific Platform, (2), 139-144. <https://doi.org/10.36074/21.08.2020.v2.51>.
- [8] Когутич, І.І. (2008). Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання: моногр. Львів: Тріада плюс, 2008. 448 с.
- [9] Шевчук, В. М. (2017). Проблеми вдосконалення науково-технічного забезпечення слідчої діяльності. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / ред. кол. : В. І. Борисов та ін. Х. : Право*, (33), 108-122.
- [10] Берназ, П. В. (2015). Інновації – основа криміналістичного забезпечення діяльності з розслідування злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*, (4), 49-53.
- [11] Шевчук, В.М. (2020). Інноваційні криміналістичні продукти у правозастосовній діяльності : поняття, ознаки та проблеми впровадження у практику. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», (XXVI), 139-155.
- [12] Перлін, С. (2020). Поняття і види техніко-криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*, (1), 221-226.
- [13] Шевчук, В. М. (2020). Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості та проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», (43), 146-151.
- [14] Шевчук, В. М. (2013). Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.
- [15] Шевчук, В. М. (2019). Методологічне підґрунтя побудови та реалізації тактичних операцій у криміналістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. Одеса : «Гельветика». 2019, (40), 144-148.
- [16] Hryshko, I. (2020). Functional appointment of tactical operations of investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction. *Paradigmatic view on the concept of world science: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol.2), August 21, 2020*. Toronto, Canada: European Scientific Platform, 129–132. <https://doi.org/10.36074/21.08.2020.v2.47>.
- [17] Шевчук, В. М. (2013). Типові тактичні операції у структурі криміналістичної методики. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*, (16 (1082)), 256–260.
- [18] Гришко, І.К. (2020). Тактичні операції та їх роль у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. *Право і суспільство*, (3), 201–209.
- [19] Шевчук, В.М. (2020). Криміналістична тактика: сучасне розуміння та межі застосування. *Challenges in Science of Nowadays: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (May 26-28, 2020)*. Washington, USA: EnDeavours Publisher, 211-221.

- [20] Журавель, В. А. (2015). Окремі методики в системі криміналістичних знань. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична. Львів, (1), 197-198.
- [21] Шевчук, В.М. (2020). Проблеми формування та удосконалення окремих криміналістичних методик. *Challenges in Science of Nowadays: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference* (July 16-18, 2020). Washington, USA: EnDeavours Publisher, 117-127.
- [22] Shevchuk, V. (2020). Modern problems of criminalistic methodics: tendencies, innovations, perspectives. *Impatto dell'innovazione sulla scienza: aspetti fondamentali e applicati: Raccolta di articoli scientifici «ΛΟΓΟΣ» con gli atti della Conferenza scientifica e pratica internazionale* (26 giugno, 2020. Verona, Italia). T. 2. Verona: Piattaforma scientifica europe, 108-113. <https://doi.org/10.36074/26.06.2020.v2.43>.
- [23] Парфило, І.В. (2019). Розслідування фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів: проблеми взаємодії слідчого. *Теорія та практика суд. експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. ред. кол.: О.М. Ключев, В.Ю. Шепітько та ін. , (20), 72 – 87.
- [24] Шепітько, В. Ю. (2017). Проблеми типізації окремих криміналістичних методик. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наук. пр. , (XIX), 445–451.

ΛΟΓΟΣ

Σ

TUDOMÁNYOS MŰVEK GYŰJTEMÉNYE

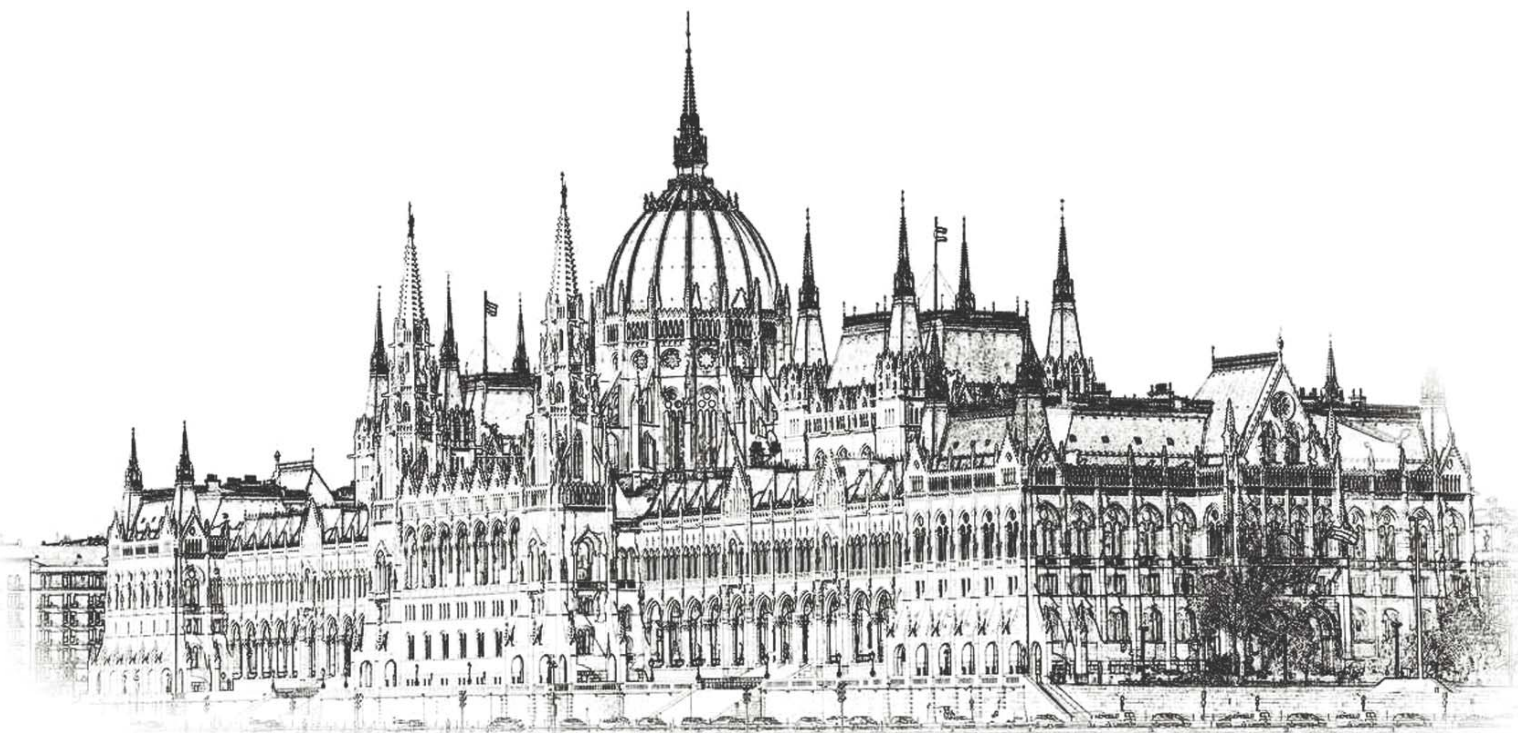
A TUDOMÁNYOS GONDOLKODÁS MŰVÉSZETE

A NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS-GYAKORLATI KONFERENCIA ANYAGAIVAL

KORSZERŰ MŰSZEREK ÉS ALGORITMUSA TAPASZTALATI ÉS ELMÉLETI TUDOMÁNYOS KUTATÁSI

SZEPTEMBER 18, 2020 • BUDAPEST, MAGYARORSZÁG

HANG 3

DOI 10.36074/18.09.2020.v3
ISBN 978-963-7546-28-0

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

TUDOMÁNYOS MŰVEK GYŰJTEMÉNYE

A NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS-GYAKORLATI
KONFERENCIA ANYAGAIVAL

**«KORSZERŰ MŰSZEREK ÉS
ALGORITMUSA TAPASZTALATI ÉS
ELMÉLETI TUDOMÁNYOS KUTATÁSI»**

SZEPTEMBER 18, 2020

HANG 3

Budapest • Magyarország

E
S
P

UDC 001(08)
K 65

<https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3>

A szervező bizottság elnöke: Holdenblat M.

Elrendezés: Kazmina N.

Tervezés: Bondarenko I.

K 65 Korszerű műszerek és algoritmusai tapasztalati és elméleti tudományos kutatási: tudományos művek gyűjteménye a nemzetközi tudományos-gyakorlati konferencia anyagaival (Hang 3), Szeptember 18, 2020. Budapest, Magyarország: European Scientific Platforme.

ISBN 978-963-7546-28-0
DOI 10.36074/18.09.2020.v3

Bemutatjuk a 2020. szeptember 18-án Budapesten megrendezett nemzetközi «Korszerű műszerek és algoritmusai tapasztalati és elméleti tudományos kutatási» multidiszciplináris tudományos-gyakorlati konferencia résztvevőinek anyagait.

A konferencia szerepel a nemzetközi tudományos konferenciák katalógusában; jóváhagyta a ResearchBib és az UKRISTEI (343. sz. tanúsítvány, kelteztett: 17.08.2020); az Euro Science Certification Group által hitelesített (22174 sz. tanúsítvány, kelte: 20.08.2020).

A konferencia anyagai nyilvánosan elérhetőek lesznek a Creative Commons Attribution 4.0 nemzetközi licenc (CC BY 4.0) alapján.

A konferencia anyagának bibliográfiai leírásait a CrossRef, az ORCID, a Google Scholar, a ResearchGate, az OpenAIRE és az OUCI indexeli.

UDC 001 (08)

© Konferencia résztvevői, 2020

© «ΛΟΓΟΣ» tudományos művek gyűjteménye, 2020

© European Scientific Platforme, 2020

ISBN 978-963-7546-28-0